

ביאורים

בפרק זה עוסק הרב קוק בכוח המרכזי בנפש האדם והוא הרצון. כמו כן הרב קוק מברר באיזו מידה הרצון הוא משמעותי בתהליך התשובה.

מהות התשובה היא לראות את הטוב שטמון באדם ולא את מעשיו הרעים. הנחת היסוד של התשובה היא האמון באדם וביכולתו להשתנות אם רק יבחר בטוב.

האדם מתרשם בדרך כלל מהמעשים החיצוניים של האחר. הוא רואה את מעשיו הרעים וחושב שהדבר מעיד על אופיו הרע. כך גם האדם מביט על הקלקולים שיש בעולם ומגיע למסקנה שהעולם הוא מקום מקולקל.

אדם שהתשובה וההתקדמות הרוחנית מעסיקות אותו ללא הרף, מסתכל בצורה שונה על המציאות.

התשובה מלמדת אותו שאפשר לשנות את המציאות. הוא יודע שמה שנראה לנגד עיניו היא מציאות בר חלוף. כמו שהוא הסתכל על עצמו ועל עבירותיו כדבר הניתן לשינוי, כך בני האדם והעולם כולו יכולים להשתנות ולעשות תשובה.

המבט של האדם שעשה תשובה נעשה אצילי יותר. המילה אצילות נגזרת מהמילה 'אצלו'. אדם אציל כביכול נמצא ליד הקב"ה ומסתכל מאותה עמדה על העולם. מבטו מחובר למבט האלוהי המלא אמון במציאות, למבט האבהי האוהב שיודע שבבן שלו, למרות כל מעשיו הרעים, ישנה נקודת טוב שאותה צריך לגלות.

מבטו האציל של בעל התשובה מתבטא בשני אופנים:

הוא מביט כך על עצמו. הוא יודע שהרצון שלו יכול להרים אותו לגבהים. מאחר שהוא נמצא קרוב לקב"ה, גם הרצון שלו מקבל כוחות והוא מסוגל לעשות דברים שמעבר ליכולת האנושית הרגילה.

הוא מביט כך גם על העולם. הוא יודע שאפשר לתקן את העולם אם רק נכוון את רצונות בני האדם למקום טוב, למקום שבו הם יגלו את נקודת הטוב שבתוכם ולא יתעסקו בדברים שוליים.

איך מגלים את הטוב שמסתתר בפנים? על ידי הרצון. הרצון הוא הדבר היסודי ביותר בנפש. כל הכישרונות של האדם ויכולותיו מבטאים את הרצון שלו. אם האדם רוצה להיות טוב - ישתמש בכישרונות לטובה. ואם חלילה רוצה לסור מדרך הטוב - כישרונותיו יעזרו לו ללכת בדרך זו.

ככל שיהיו יותר בעלי תשובה עם מבט כזה שמאמין בטוב שקיים בבני אדם - העולם יהיה מתוקן יותר. יהיו פחות ציניות וזלזול ויותר אמון בבני האדם שמסוגלים להפוך את חייהם לטובה.

באדם ישנם רצונות שונים שמתרוצצים בקרבו. איך יידע האדם אחרי איזה רצון ללכת? לשם כך יש צורך להבחין בין הרצון ששייך רק לי לבין רצונות שקיימים בי ומושפעים מהסביבה ומלחץ חברתי. הרצון שרוצה לגלות את הטוב שבתוכי הוא הרצון האמיתי שלי ואותו התשובה מביאה לידי ביטוי.

הרחבות

יחסיבות הרצון

שְׁהֲרָצוֹן הַטוֹב הוּא הַכֹּל, וְכָל הַכִּשְׁרוֹנוֹת שֶׁבְּעוֹלָם אֵינָם אֶלָּא מְלוּאָיו. ברצונו של האדם תלוי האם הוא יעשה מעשים טובים או חלילה רעים. יכול להיות אדם עם כישרונות רבים, אך אין זו מעלה אם הוא משתמש בהם לרעה. הרצון הטוב הוא שנותן משמעות לכישרונות של האדם כיוון שהרצון יקבע לאיזו מטרה האדם ישתמש בכישרונותיו. "בתפיסה האמתית צריך לראות את הכישרון כאמצעי ולא כמטרה, שהרי הכישרון אינו אלא כלי המסייע לאדם לגלות את רצונו. יתר על כן, טיבו של הכישרון נקבע בסופו של דבר לפי הרצון, האם יהיה הכישרון גורם בונה או חלילה טיבה לחורבן" (הרב יעקב פילבר בהקדמתו לאורות התשובה).

שאלות לדין

א. איך ניתן לומר ש'הרצון הטוב הוא הכל', והרי יש רצוי ויש מצוי?

ב. כיצד הרצון הטוב מהפך את כל החיים והמציאות?

פרק ט

עַרְף הַרְצוֹן הַמְתַּגַּלָּה עַל יְדֵי הַתְּשׁוּבָה

א. קביעות המחשבה של התשובה היא מְיֻסְדָּת אַת אֶפְיוֹ שֶׁל הַאָדָם עַל יְסוּד הָאֲצִילוּת¹, והוא סוֹפֵג אֶז תְּמִיד אֶל תּוֹכוֹ רוּחַ עֲדִין, וּמַעֲמִידָתוֹ הִיא בְּזָה עַל הַבְּסִיס הַרוּחָנִי בְּחַיִּים וּבְמִצִּיאוֹת.

הַתְּשׁוּבָה הַשְּׂרוּיָה בְּלֵב תְּמִיד, מְוַדָּאת לְאָדָם אֶת הָעַרְף הַגָּדוֹל שֶׁל הַחַיִּים הַרוּחָנִיִּים, וְהִיסוּד רָצוֹן הַטוֹב הַגָּדוֹל, שֶׁהַרְצוֹן הַטוֹב הוּא הַכֹּל², וְכָל הַכִּשְׁרוֹנוֹת שֶׁבְּעוֹלָם אֵינָם אֶלָּא מְלוּאָיו³, נַעֲשֶׂה תְכַן מְטָבַע בְּנַפְשׁוֹ עַל יְדֵי אור הַתְּשׁוּבָה הַקְּבוּעַ בוֹ, וּמִמִּילָא חַל עָלָיו שֶׁפֶּע גָּדוֹל שֶׁל רוּחַ הַקִּדְשׁ בְּתִדְרוּת, וְרָצוֹן נֶשְׁגַב בְּקִדְשָׁהּ, לְמַעַלָּה מִהַמְּדָה הַקְּבוּעָה⁴ שֶׁל בְּנֵי אָדָם וְגִילִים, הוֹלֵךְ וּמִתְגַּבֵּר בוֹ, וְהוּא בָּא לְהַפְּיֵר אֶת הַטוֹב הָאֲמִתִּי שֶׁל הַהֲצֻלְחָה הַגְּמוּרָה שֶׁאֵינָה תְלוּיָה פִי אִם בְּאָדָם עֲצוּמוֹ, וְלֹא בְּשׂוֹם תְּנַאי חִיצוֹנִי, וְהוּא רַק הַרְצוֹן הַטוֹב⁵. וְהַצֻּלְחָה זוֹ הִיא הָאֲשֶׁר הַגָּדוֹל מְכַל אוֹצְרוֹת וּסְגוּלוֹת, וְרַק הִיא מְאֻשְׁרֶת אֶת כָּל הָעוֹלָם וְאֶת כָּל הַמִּצִּיאוֹת. כִּי הַרְצוֹן הַטוֹב, הַשׂוֹרָה בְּנֶשְׁמָה תְּדִיר, מְהַפֵּף הוּא אֶת כָּל הַחַיִּים וְהַמִּצִּיאוֹת לְטוֹבָה⁶, וּמִתּוֹף הַעֵין הַטוֹבָה, שֶׁהוּא מְבִיט אֶז עַל יְדָה בְּאֲמִתַּת הַמִּצִּיאוֹת, פּוֹעֵל הוּא עַל הַמִּצִּיאוֹת וְעַל אֲרָחוֹת הַסְּבוּף שֶׁבְּחַיִּים שֶׁיֵּצְאוּ מְכַלֵּל קְלֻקּוֹלָם, וְהַכֹּל פּוֹרֵחַ וְחֵי בְּאֲשֶׁר, מִתּוֹף הַעֲשָׂר וְהַשְּׁבַע הַנְּשֻׁמָּתִי שֶׁבְּרָצוֹן הַטוֹב. וְתוֹרָה זוֹ, שֶׁכָּל שְׂאֵלוֹת הָעוֹלָמִים תְלוּיוֹת רַק בְּרָצוֹן הַטוֹב, מְתַפְּשֶׁטֶט בְּעוֹלָם עַל יְדֵי מְרִי דְתִיבְתָא⁷, שֶׁתְּכַן הַתְּשׁוּבָה הִיא מְשַׁאֵת נַפְשָׁם הַתְּדִירָה. וּמִתּוֹף כָּן הוֹלֵךְ, בְּאֲמִת, הַרְצוֹן וְנַעֲשֶׂה עֲדִין וְטוֹב, וְהָעוֹלָם הוֹלֵךְ וּמִתְבַּסֵּס⁸.

הַרְצוֹן הַבָּא מִכַּחַשׁ שֶׁל הַתְּשׁוּבָה הוּא הַרְצוֹן הַעֲמוּק שֶׁל עֲמֻק הַחַיִּים, לֹא הַרְצוֹן הַשְּׂטוּחִי שֶׁהוּא תוֹפֵס רַק אֶת הַצְּדִידִים הַרְפִּים וְהַחִיצוֹנִים שֶׁל הַחַיִּים⁹, כִּי אִם אוֹתוֹ הַרְצוֹן שֶׁהוּא הַגֵּרְעִין הַיִּתְרָה פְּנִימִי לִיסוּד הַחַיִּים, וְהֵרִי הִיא הַעֲצָמִית הַגְּמוּרָה שֶׁל הַנְּשֻׁמָּה. וּמִתּוֹף שֶׁהַרְצוֹן קְבוּעַ לְטוֹבָה עַל יְדֵי עֲמֻקָּה שֶׁל תְּשׁוּבָה¹⁰, נֶקְבַע הַטוֹב בְּאֲמִתָּהּ שֶׁל הַנְּשֻׁמָּה וּמִהוּתָהּ, וּמִמִּילָא כָּל הַהֲמַשְׁכּוֹת הַתּוֹלְדִיתִי¹¹, כָּל זֶרַע שֶׁבְּעַל תְּשׁוּבָה שֶׁל אֲמֵת מְבִיא לְעוֹלָם, נֶשְׁאָב אור הַחַיִּים שֶׁלָּהֶם מִיסוּד הַטוֹב. וְהֵם הֵם¹² בְּעַל הַנְּשֻׁמָּה הַמְּאִירוֹת, שֶׁהָאוֹר הָאֵיִדְאִלִּי שֶׁל הַקִּדְשָׁה הָעֲלִיּוֹנָה סְפוּג בְּהוֹ.

¹ יְסוּד הָאֲצִילוּת - עולם פנימי ועמוק, קרבת אלוהים. מְעִמִּידָתוֹ הִיא בְּזָה עַל הַבְּסִיס הַרוּחָנִי - מעניקה לו יציבות רוחנית. הַרְצוֹן הַטוֹב הוּא הַכֹּל - הוא עיקר הבריאה. לְמַעַלָּה מִהַמְּדָה הַקְּבוּעָה - מעבר למה שמצוי אצל אנשים רגילים. הוּא רַק הַרְצוֹן הַטוֹב - הטוב האמיתי הוא הרצון הטוב. מְהַפֵּף הוּא וכו' - על ידי השפעה לסביבה ועל ידי השפעה סגולית. מְרִי דְתִיבְתָא - בעלי תשובה, אנשים שתכונת חייהם היא התשובה. מְתַבַּסֵּס - מתקן, מתנעם, משתכלל [הערת הרב צבי יהודה קוק]. תוֹפֵס וכו' - מתאוה לדברים חיצוניים. עֲמֻקָּה שֶׁל תְּשׁוּבָה - תשובה עמוקה. הַהֲמַשְׁכּוֹת הַתּוֹלְדִיתִי - ילדיו, ובכלל זה השפעותיו, כל מעשיו, דיבוריו וכו'. וְהֵם הֵם - תולדותיו.